
TOPLUMSAL DEĞİŞİM ARAŞTIRMALARINDA YERSİZ KUTUPLAŞMA : GELENEK ve MODERNİTE*

*Joseph R. Gusfield***

*Çeviri : Bilal Canatan****

ÖZET

“Gelenek” ve “modernite” genellikle çizgisel bir toplumsal değişim teorisinin zıt kutupları olarak sunulmaktadır. Bu teori, gelişme konusunda Hindistan’dan ve diğer örneklerden elde edilen materyel ışığında incelenmiştir. Söz konusu karşıtlıkla ilgili olarak yedi safsata ele alınmıştır. Geleneksel toplumları statik, normatif olarak tekdüze ve yapısal olarak homojen toplumlar olarak tanımlamak yanlış olur. Geleneksel ile modern arasındaki ilişki mutlaka bir çatışma veya birbirini dışlama ilişkisi değildir. Modernite mutlaka geleneğin zayıflaması sonucunu doğurmaz. Gelenek de modernite de zıt kutupları ortak hedefler etrafında buluşturan ideolojilerin ve hareketlerin temelini oluşturur. Ge-

* Amerikan Sosyoloji Derneği’nin 2 Eylül 1965 tarihli yıllık toplantısında sunulmuştur.

Yayın yeri : The American Journal of Sociology, Cilt 72, No. 4 (Ocak 1967), ss. 351-362.

** Illinois Üniversitesi Öğretim Üyesi

*** Araştırma Görevlisi, Kırıkkale Üniversitesi, İİBF., Kamu Yönetimi

leneksel yapılar değişime karşı durabileceği gibi değişime destek de sağlayabilir.

Anahtar Kelimeler: Gelenek, modernite, dinamik ve statik toplum, tekdüze normlar, geleneksel toplum

Giriş

Bir kaç yıl önce Kodama Ekspresi'yle Tokyo'dan Kyc to'ya giderken, tedrici değişimin sembolik bir ifadesi olarak kabul edilebilecek bir şey gördüm (bir manzara ile karşılaştım). Benim çaprazımda oturan bir japon yolcu, ayakkabısının bağlarını çözmüş ve çoraplarını indirmiş bir şekilde şekerleme yapıyordu. Ayakları hem ayakkabının hem çorabın yarısında yarı dışında uyuklayan bu japon, bu haliyle aslında kıyafetinin genel görünüşüne bakılınca ait olduğu düşünülen Batı dünyasına sadece yarım bir teslimiyet görüntüsü sergiliyordu. Burada merak konusu olan, ayakların bundan sonraki istikametinin yeniden çorap ve ayakkabı mı yoksa çıplak vaziyette, sandalet mi olacağıydı.

Özellikle bu örneğin seçilmesinin nedeni, yeni uluslardaki ve ekonomik yönden gelişmekte olan toplumlardaki değişimin geleneksel geçmişten modern geleceğe doğru çizgisel bir hareket şeklinde olduğu düşüncesini örneklendirmesinden dolayıdır.¹ Bu değişim modelinin ana tezlerinden biri, mevcut kurumların, değerlerin ve geleneğin değişimlere ve modernleşmeye engel teşkil ettiği şeklindedir. Makalemizde bu tez tartışılacaktır. Biz, geleneksel formlarla yeni kurumlar ve değerler arasında çok çeşitli şekiller alabilecek ilişkiye dikkat çekmek istiyoruz. Bu ihtimaller, geleneksel-modern kutuplaşması üzerine kurulu toplumsal değişim modeli tarafından ya inkar edilmekte ya da bilinçli olarak gizlenmektedir. Makalemizde ayrıca yeni uluslarda geleneğin ve modernitenin birer ideoloji olarak kullanılması üzerinde de durulacaktır. Asya'dan ve Afrika'dan çeşitli örneklere de yer verilmele birlikte esas olarak Hindistan örneği üzerinde durulacaktır.

İktisadî gelişme ve iktisadî modernizasyon kavramları, sosyal bilimciler tarafından ulusal yaşamın başka bir çok alanlarına da teşmil edilmektedir. Örneğin, günümüzde, iletişimde gelişmeden, eğitimde gelişmeden ve genel

¹ Gelenek ve modernite veya gelişme kavramlarını konu alan geniş bir literatür mevcuttur. Bu toplumsal tipleri kavramlaştırma konusunda önde gelen çalışmalar şunlardır : W. W. Rostov, *The Stages of Economic Growth* (Cambridge : Cambridge University Press, 1960) ; Gabriel Almond ve James Coleman, *The Politics of Developing Areas* (Princeton, N. J. : Princeton University Press, 1960), bölüm I ; Daniel Lerner, *The Passing of Traditional Society* (Glencoe, Illinois : Free Press, 1958), bölüm II ve III.

olarak siyasal gelişmeden söz edilmektedir.² Bunlar bazen iktisadî büyüme ve kalkınma ile bağlantılı kavramlar olarak kullanılmakta, bazen de müstakil kavramlar olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Bazı yazarlar, siyasal modernleşmeyi bir ulusun oluşması ve gerçeklik kazanması için gerekli olan evrim olarak değerlendirmektedirler. Bazı yazarlara göre ise özü itibarıyla kıymeti hâiz belli kurumlar ve siyasal değerler, değişim hedefini meşru kılar.³

Bir yandan gelişme kavramının kullanımı yaygınlık kazanırken, diğer yandan yeni ulusları konu alan çok sayıdaki çalışma, ki bunların çoğuna burada değineceğiz, değişim ve devamlılık arasındaki muhtemel ilişkinin alabileceği çeşitli şekilleri gözler önüne serdi. Toplumsal, iktisadî ve siyasal yaşamın eski ve yeni yönleri arasındaki muhtemel ilişkiler, bu çalışmalar ışığında kritik bir değerlendirmeye konu oldu. Gelenek ve yenilik arasında mutlak surette bir çatışma olduğu düşüncesi soyut ve gerçekdışı görülmeye başladı.

İktisadî gelişme konusundaki araştırmalar, Weber'in savunduğu "iktisadî alanda geleneksel davranış biçimi ile rasyonel davranış biçimi arasında karşıtlık olduğu" düşüncesinin bir çok somut olaydaki gerçeği çarpıtıldığını ortaya çıkardı. Siyasal alternatifler ve ihtimaller konulu araştırmalar bizi tek çizgili teoriler konusunda daha hassas hale getirdi. Bu teoriler, Anglo-Amerikan siyasal modelini yeni uluslar için siyasal sürecin kaçınılmaz sonucu ya da ulaşılması gereken üstün hedefi olarak görmekteydi. Fakat siyasal ve iktisadî gelişmede foksiyonel teoriler eski cazibesini yitirmiştir.⁴ Shils'in deyişiyle "makrososyolojik seviyede uzlaşma"ya yapılan vurgu, belli grupların yürüttüğü kısmî bir değişimin ötesindeki daha geniş ölçekli toplumsal hare-

² Princeton University Press tarafından "Studies in Political Development" adını taşıyan seride yayınlanan değişik eserlere bakınız. Aynı zamanda A. F. K. Organski, *The Stages of Political Development* (New York : Alfred A. Knopf, Inc., 1965).

³ "Siyasal gelişme" kavramının değişik kullanımları olduğunu görmekteyiz. Kavram, bazen ekonomik gelişme ile bağlantılı olarak kullanılmaktadır. Bu durumda yazar etkili ekonomik gelişmeyi destekleyecek siyasal şartları belirtmektedir. Bir örnek için bakınız Wilfred Malenbaum, "Economic Factors and Political Development", *Annals*, CCCLVIII (Mart, 1965), 41-51 ; aynı sayıda Lucien Pye bu kavramı ekonomiden bağımsız olarak kullanmakta ve özel bir anlam yüklemektedir. (Pye, "The Concept of Political Development", *Annals*, CCCLVIII [Mart, 1965]). Shils, "modernite" kavramına siyasal elitin ulaşmak istediği hedef anlamına yakın bir anlam yüklemektedir. Bu, empirik bir teoriden ziyade mevcut bir toplum için tayin edilen bir perspektif anlamına gelmektedir ve bizim makalemizin son bölümündeki kullanıma yakındır. "Temel konumuz belli bir siyasal toplumun tesisine yönelik istekler olacaktır." (Eduard Shils, "On the Comparative Study of the New States", in C. Geertz [ed.], *Old Societies and New States* [New York : free Press, 1963], ss. 1-26, s. 6).

⁴ Moore, değişik siyasal yapıların ekonomik gelişme ile uyum veya çatışma içinde olduğunu düşünmektedir. Wilbert Moore, *Social Change* [Englewood Cliffs, N. J. : Prentice-Hall, Inc., 1963], s. 112).

ketlerde, önceden var olan değerlerin ve yapıların bireylerin bu harekete bağlanmasını ve kendisini bu hareketle özdeşleştirmesini sağlamakta ne ölçüde etkili olabileceğini gündeme getirmektedir.⁵ Geleneksel semboller ve liderlik şekilleri burada modernleşme hareketlerini destekleyen değer temellerinin hayati bir parçası haline gelebilir.

Gelenek ve modernite kavramlarını incelerken bu iki kavram arasında çatışma olduğu tezini tartışacağız. İki kavram arasındaki ilişkinin çok çeşitli şekiller alabileceğini ve geleneğin sarıldığından daha karışık ve çok yönlü bir fenomen olduğunu gösteren yeni araştırmalar, bu tezin tutarsızlığını ortaya koymaktadır.

GELENEKSEL-MODERN KUTUPLAŞMASI TEZİNDEKİ SAFSATALAR

Yeni iktisadî ve siyasal süreçlerin her zaman sabit ve tekdüze kurumsal prosedürler ve kültürel değerlerle karşı karşıya geldiğini öne süren çizgisel değişim teorisi tarihi çarpıtmakta ve medeniyetlerin çeşitliliğini göz ardı etmektedir. Bu bölümde bu tezinin yedi safsatasını ele alacağız ve bu tezlerdeki sorunları ortaya koyacağız.

1. Safsata : Gelişen Toplumlar Her Zaman Statik Toplumlar Olagelmışlerdir

Geleneksel bir toplumun geçmişte her zaman şu andaki mevcut haliyle var olduğunu veya yakın geçmişin hiç değişikliğe uğramamış bir hali yansıttığını düşünmek yanlış olur. Bugün karşımızda duran ve "geleneksel toplum" olarak tanımladığımız toplum da bir değişimin ürünüdür. Yabancı güçlerin işgalleri ve toplumsal ve kültürel hareketler yüzyıllar içinde Hindistan'daki aile yaşantısını, dinî inançları ve toplumsal yapıyı değiştirmiştir.⁶ İslam medeniyeti kast ve siyasal sınıf sistemine önemli alternatifler getirmiştir. İngiliz kültürünün ve kurumlarının etkileri de çok büyük ol-

⁵ Bu, Clifford Geertz'in editörlüğündeki eserde tartışılan başlıca konulardan biridir. Özellikle bakınız : Shils, Geertz, D. Apter ve M. Mariott'un makaleleri.

⁶ Hindistan hakkında Hindu yazmalarından hareketle görüşlerin, örneğin Max Weber'in görüşlerinin, eleştirel bir analizi için bakınız M ; N. Srinivas, *Caste in Modern India* (Bombay : Asia Publishing House, 1962), özellikle Giriş bölümü ile I ve XII bölümleri. Benzeri bir görüş için bakınız : Harold Gould, "The West's Real Debt to the East", *Quest* (January-March, 1962), ss. 31-39.

muştur.⁷ Hindistan'ın kast sistemi de aslında sabit bir sistem olmamıştır.⁸

Hindistan'ın sanayileşmeye ilk kez şimdi açılan ve esasen tarımsal bir toplum olduğu düşüncesi de aslında revizyona muhtaçtır. Hindistan'daki geleneksel yerli sanayi kollarının onsekizinci yüzyıl sonları ve ondokuzuncu yüzyıl başında çökmesinin, İngiltere'deki Endüstri Devrimi'nin başını çeken tekstil üreticilerinin korumacı politikalarının bir neticesi olduğu unutulmamalıdır. Bunun sonucu olarak kırsal kesimden ve şehirden göç eden zanaatkarlar, tarımdaki aşırı nüfusun en önemli nedeni olmuştur. Hindistan'da bağımsızlıktan hemen önce var olan toprak imtiyazları sistemi de aslında yakın tarihteki değişimlerin ürünüdür.⁹ Dolayısıyla, Hindistan'da geleneksel feodal yapıdan söz etmek, yakın geçmişle uzak geçmişi karıştırmak anlamına gelir. Gelenek, Batı'yla karşılaşmasından ve planlı-amaçlı değişim fikrinin benimsenmesinden önce de, her zaman için değişime açık olmuştur.

2. Safsata : Geleneksel Kültür Bir Tekdüze Normlar Ve Değerler Manzumesidir

Şehir merkezlerinin "büyük geleneği" ile köy topluluklarının "küçük geleneği" arasındaki farklılığı ve karşılıklı ilişkileri ortaya çıkaran antropologlar dikkatimizi şimdiye kadar aynı/tekdüze kurallardan ve değerlerden mürekkep olduğu düşünülen bir kavramın içinde barındırdığı çeşitliliğe ve farklı ihtimallere çekti. Burada, bir kültürün yazıya geçirilmiş ve entellektüel versiyonunu ortak inançların ve davranış kalıplarının tek ifadesi olarak değerlendirmekten kaçınmak gerekir. "Avam" dini ile entellektüel elitin dini arasında bir toplumun dinini tam olarak belirlemede buna benzer bir güç-

⁷ Percival Spears, *India* (Ann Arbor : University of Michigan Press, 1960); Charles Heimsath, *Indian Nationalism and Hindu Social Reform* (Princeton, N. J. : Princeton University Press, 1964), bölüm I ; Srinivas, *op.cit.*, bölüm V ; Gould, *op.cit.*

⁸ Srinivas, *op.cit.* ; Bernard Cohn, "Power, Land and Social Relations in 19th Century Banaras" (Amerika Asya Araştırmaları Merkezi'nin toplantısında sunulan bildiri, Washington, D.C., 1964).

⁹ R. C. Dutt, *Economic History of India* (Londra : Routledge & Kegan Paul, 1908), ss. 32, 261 ; S. Bhattacharya, *East India Company and the Economy of Bengal* (Londra : Luzac, 1954), ss. 158-159 ; Vikas Misra, *Hinduizm and Economic Growth* (Londra : Oxford University Press, 1962), bölüm III, Milton Singer, "Changing Craft Traditions in India", in W. Moore and A. Feldman (ed.) *Labor Commitment and Social Change in Development Areas* (New York : SSR, 1960), ss. 258-276 ; Neil Smelser, *Social Change in the Industrial Revolution* (Chicago : University of Chicago Press, 1959), ss. 109-116 ; Robert Frykenburg, "Traditional Processes of Power : Land Control in Andhra" (Asya Araştırmaları Birliği'nin toplantısında sunulan bildiri, Washington D. C., 1964) ; Daniel Thorner, *The Agrarian Prospect in India* (Delhi : University Press, 1956)

lüğün varlığı öteden beri kabul edilmektedir.¹⁰

Geleneğin yazılı şekilleri arasında bile bir tekdüzelikten söz etmek zordur. Burada çoğu zaman farklılıklarla, hatta tezatlarla karşılaşırız. Örneğin, Sina'da Ahit de *Ulusların Zenginliği* de Batı medeniyetinin bir parçasıdır. Katoliklik ve Protestanlık Hristiyanlığın iki versiyonudur. Hindu felsefe ve din öğretisi de tekdüzelikten uzak bir şekilde, hayatla ilgili olarak çok farklı yönelimlere açıktır. Örneğin, dört *ashrama* öğretisine göre iyi bir hayat, insanın hayatın değişik dönemlerinde farklı değerleri amaçladığı bir hayattır.¹¹

Bu çeşitliliğin önemi, çok geniş bir davranış biçimleri yelpazesinde değişik alternatifler için meşruiyet zemini sağlamasından kaynaklanmaktadır. Bu husus, Hindistan'da iktisadî değişim ve kültürel değerler konusunda yakın tarihte yapılan tartışmalarda ikna edici biçimde ortaya konmuştur.¹² Ne avamın dini ne de yazılı dinin öğretileri materyalist çalışmalar için veya disiplinli ve rasyonel bir şekilde zenginliğin peşinde koşmak için gereken ahlakî temellerden hâlidir. (Dine göre) Herkes her zaman bir *sadhu* (aziz) olmalıdır.

3. Safsata : Geleneksel Toplum Homojen Bir Toplumsal Yapıdır

Hint toplumu da, diğer toplumlar gibi, kast sistemi içinde veya kast sisteminden bağımsız olarak değişik gruplar içinde değişik hayat tarzları oluşturmuştur. Bu tür bir "işbölümü", değer atfedilen kimi hedeflerin gerçekleşmesini sağlayan baskın akımlardan farklı olarak, bir takım grupların gelenekleri devam ettirmesine imkan tanır. Weber'deki "Protestan etik" kavramı da belli Protestan tarikatlar için geçerlidir, Protestan grupların tamamına teşmil edilemez.¹³ Bir toplumdaki yabancılar veya paryalar genelde iktisadî kalkınmaya, yeniliklere ve girişimciliğe büyük katkıda bulunmuş-

¹⁰ Pauline Kolenda, alt tabaka sokak çöçülerinin dini davranışları konulu bir araştırmada üst ve alt sosyal tabakaların Hinduizmi arasındaki farkları ortaya koymuştur. (Religious Anxiety and Hindu Fate", *Journal of Asian Studies*, XXIII [June, 1964], 71-82.

¹¹ Ashramalar doktrini için bakınız K. M. Sen, *Hinduizm* (Londra, Penguin Books, 1961), bölüm III.

¹² Milton Singer, 'Cultural Values in India's Economic Development', *Annals*, CCV (Mayıs, 1956), 81-91. Goheen, Singer ve Srinivas'ın görüşleri arasındaki çatışma için bakınız "India's Cultural Values and Economic Development" konulu tartışma, *Economic Development and Cultural Change*, VII (October, 1958), 1-13. Singer ve Srinivas'a benzer şekilde, Vikas Misra da (*op. cit.*) Hinduizmdeki kültürel unsurları ekonomik gelişmeye bir engel olarak görmemektedir.

¹³ Quaker'lardaki ekonomik rasyonalitenin Amerika'ya göç edenler arasındaki atipik konumu için bakınız F. B. Tolles, *Meeting House ; The Quaker Merchants of Colonial Philadelphia, 1682-1763* (Chapel Hill : University of North Carolina Press, 1948).

lardır.¹⁴ Avrupa'da Yahudiler, Batı Afrika'daki Müslümanlar, Endonezya'da Çinliler ve Doğu Afrika'da Doğu Hindistanlılar, marjinaliteleri sayesinde pazar ekonomisinin gayrişahsî davranış ilişkilerine girebilen ve yerli toplumun statüye bağlı taleplerinden uzak kalabilen gruplara örnek teşkil etmektedir. Hindistan'da da Farisî (Zerdüş)ler ve Jainler ekonomide yeniliğin ve geniş ölçekli sanai üretimin taşıyıcıları olmuşlardır.

Hint geleneğinin ekonomi-karşıtı bir karakter taşıdığı şeklindeki genellemeler, ekonomik gelişme ve değişim mantığına sahip belli grupları göz ardı etmektedir. Örneğin, kast sisteminde dokunulmaz konumda olanlar ekonomi için gerekli, ancak tabu niteliğinde olan işleri yapmışlardır. Diğer bazı kastlar da, Hint geleneğinde hor görülmeyle birlikte, Marwariler, Chettiarlar ve Baniyalar için müsaade edilen hatta mecbur kılınan bir ticaret geleneği tesis etmişlerdir. Bu faaliyetin mevcut yapıda meşru görülmesi, yeni iktisadî davranış biçimlerinin kabulüne ve yerleşmesine imkan tanımıştır.

4. Safsata : "Yeni" "Eski"nin Yerine Geçer

Eski ve yeni kültürlerin, aralarında bir çatışma olmaksızın, hatta karşılıklı bir uyum içinde var olmaya devam etmesi, toplumsal değişimde sıkça görülen bir fenomendir ; yani "yeni" mutlak olarak "eski"nin yerine geçmektedir. Yeni bir ürünün, yeni bir inancın, yeni bir karar verme şeklinin kabul edilmesi, mutlak olarak eski şeklin ortadan kalkmasına neden olmaz. Yeni şekiller sadece alternatiflerin sayısını arttırır. Örneğin, sihir ve tıp yan yana bulunabilir, aynı insanlar tarafından dönüşümlü olarak kullanılabilir.

Farklı hatta zıt unsurların bir arada bulunması, dinî inançlar ve âdetler sahasında öteden beri bilinmektedir. İspanyolca konuşan ülkelerde, Paganizm ve Katoliklik arasında karşılıklı bir hoşgörü sonucu ikisinden de unsurlar içeren yeni bir ritüalizmin doğması buna örnek gösterilebilir.¹⁵ Hindistan'da şehrin "büyük geleneği" ile köyün "küçük geleneği" arasındaki buluşma, "küçük geleneğin" dışlanması sonucunu doğurmamıştır. Karşılıklı etkileşim bir birleşme ve içiçe geçme ile sonuçlanmıştır.¹⁶ Modernleşme sü-

¹⁴ Sheldon Stryker, "Social Structure and Prjudice", *Social Problems*, VI, (1959), 340-354 ; Bert Hoselitz, "Main Concepts in the Analysis of the Social Implications of Technical Change", in Hoselitz and Moore, *Industrialisation and Society* (New York : UNESCO, 1963), ss. 11-29, özellikle ss. 24-28.

¹⁵ Bu tür bir senkretizm (bağdaştırma) için bakınız Robert Redfield, *The Folk Culture of Yucatan* (Chicago : University of Chicago Press, 1941), bölüm ix.

¹⁶ "Büyük geleneğin unsurları yerel şenliklerin bir parçası haline gelirken, bu unsurların küçük geleneğin zararına olarak yerel âdetlere girmediğini, büyük gelenekle küçük gelenek arasında bir yerini alma sürecinden çok bir tür eklenme ve birleşme süreci yaşandı-

reci ile geleneksel şekiller arasındaki ilişki zıtlar arasındaki bir çatışmadan ziyade, birbirinden bir ölçüde destek almak şeklinde olmaktadır.

5. Safsata : Geleneksel ve Modern Her Zaman Çatışma İçindedir

Belli bir tarihî ve kültürel çevreden bağımsız olarak düşünülen soyut "geleneksel toplum" kavramı, belli geleneklerde modernliğin kabulünü, reddini veya modernlikle birleşmeyi etkileyen içerik çeşitliliğini göz ardı etmektedir. Japonya, Batı'dan farklı olarak, "feodalizm" ile endüstriyel gelişimin bir araya gelerek iktisadî gelişmeyi desteklediği bir örnektir.¹⁷ İmparatora ve aileye bağlılık, kollektivist bir yapı ve yüksek derecede dikey hareketsizlik, Japonya şartlarında toplumsal ve ekonomik değişimde önemli destekleyici rol oynarken, aynı faktörler Batı'nın bireyci kültüründe birer direnç unsuru olmuştur. Emekçinin belli bir işverene bağlılığı, bu çerçevede (Japonya'da) ekonomik büyümeye katkıda bulunurken Batı'da bir teslimiyet olarak değerlendirilmiştir.¹⁸

Geleneksel yapılar, yeni yöntemlerle yeni hedefler izlenmesine imkan veren meşruiyet temelleri ve yetenekler sağlayabilir. Geertz, bir Hint kentinde ekonomik gelişmenin dinde ve iş hayatında yeni bir kuvveti temsil eden *prijajiler* tarafından gerçekleştirildiğini tesbit etmiştir. Bir başka kentte ise ekonomik yeniliklerin ve büyümenin kaynağı, geleneksel asillerdi. Bir parya grup içindeki kapalı toplumsal ilişkiler ağı ve ticarete pazar usulü *prijajiler* için bir güç teşkil etmekle birlikte bir engel de oluşturabilmekteydi. Geleneksel asiller ise geniş toplumsal ilişkiler ağı ve geleneksel temellere dayanan otoriteleri sayesinde bir işadamı sınıfı oluşturmak için daha avantajlı konumdaydılar.¹⁹

ğını gözlemlemekteyiz. Dönüşüm sonucu ortaya çıkan unsurların rasyonalizasyonuna da ihtiyaç duyulmamaktadır. (McKim Marrott [ed.] *Village India* [Chicago : University of Chicago Press, 1955], s. 196).

¹⁷ Bu fenomenin Japonya'da analizi için bakınız Reinhard Bendix, *Nation-Building and Citizenship* (New York : John Willey & Sons, 1965), bölüm VI ; Robert Scalapino, "Ideology and Discontent" (New York : Free Press, 1965), ss. 93-127 ; Everett Hagen, *On The Theory of Social Change* (Homewood, Ill. : Dorsey Press, 1962), bölüm XIV.

¹⁸ Japonya'da işçilerin bağlılığının bir analizi için bakınız James Abegglen, *The Japanese Factory* (Glencoe, Ill., free Press, 1958) ; Solomon B. Levine, *Industrial Relations in Post-war Japan* (Urbana : University of Illinois Press, 1958), bölüm II. Richard Lambert benzeri bir durumu Batı Hindistan'da gözlemlemekte, ancak bu durumu ekonomik gelişme için bir engel olarak değerlendirmektedir. (Lambert, *Workers, Factories and Social Change in India* [Princeton : N. J. : Princeton University Press, 1963], özellikle bölüm III ve ss. 214-221).

¹⁹ Clifford Geertz, "Social Change and Economic Modernization in Two Indonesian Towns", in Hagen, *op.cit.*, bölüm XVI.

Antropologlar da seçici kültür değişimi problemleriyle ilişkili olarak aynı tesbiti yapmışlardır. Bir geleneksel kültür, modernizasyona daha uyumlu değerlere sahip olabilir; bir diğeri ise eski usullere daha bağlı olabilir. Ottenberg'in Batı Afrika kabileleri üzerindeki araştırmaları bu kabilelerin İngiliz kültürünü kabul etmeye ve kullanmaya Nijerya'daki diğer büyük kabilelere nazaran daha yatkın olduklarını ortaya koymuştur. Mevcut usullerine sıkı sıkıya bağlanarak hiç taviz vermeyen Doğu Afrika'daki Masailer ise kültür değişimine direncin tam bir örneğidir.²⁰

6. Safsata : Gelenek ve Modernite Karşılıklı Olarak Birbirini Dışlar

Mevcut bir kurum veya kültürel sistem bir çok değişik boyuta sahiptir. Toplumun maruz kaldığı yenilikler karşısında her boyutun tepkisi aynı olmaz. Gelenek ve modernite çatışma halinde olmaktan çok birbirini destekleyen iki sistemdir.

İlk ekonomik büyüme modelleri, geniş aile sistemlerini ve kast yapısını iktisadî büyüme bir engel olarak değerlendirmekteydi.²¹ Ancak bugün, bu ilişkilerin karmaşık olduğunu ve çeşitli şartlar altında değişebileceğini kabul etmekteyiz. Kast sistemindeki işbölümü ve kastlar arası hareketlilik unsuru (birinci boyut) ile statüden kaynaklanan sermaye birikiminin sınırlanması gibi talepler (ikinci boyut) arasındaki dengenin sağlanamamış olması, kastların ekonomik büyüme bir engel olarak görülmesine neden olmuştur.²² Birinci boyutu ele alacak olursak, bir çok kasta gözlenen hareketlilik talebinin ve maddî ve manevî durumlarını iyileştirme isteğinin yeni olmadığını biliyoruz. Geniş ölçekteki bölgesel kastlar, kast birlikleri ve kastların siyasal yaşamda artan önemi ekonomik büyüme engel teşkil etmemektedir.²³ Bu yapılar kredi kolaylıkları, eğitim ve sponsorluk kaynakları sağlamakta, siya-

²⁰ Simon Ottenberg, "Ibo Receptivity to Change", in M. Herskovits ve W. Bascom, *Continuity and Change in African Culture* (Chicago : University of Chicago Press, 1959), ss. 130-143 ; Harold Schneider, "Pakot Resistance to Change", *ibid*, ss. 144-167. Aynı zamanda Doğu Afrika'daki işçi davranışları için bakınız A. Elkin ve L. Fallers, "The Mobility of Labor", in W. Moore ve A. Feldman, *op. cit.*, ss. 238-254.

²¹ Genel olarak bu görüş için bakınız Kingsley Davis, "The Role of Class Mobility in Economic Development", *Population Review*, VI (July, 1962), ss. 67-73. Davis, açık bir toplumsal hareketlilik sistemini ekonomik gelişmenin bir ön şartı olarak görmektedir.

²² Bu V. Misra'nın ulaştığı sonuçtur, *op.cit.*

²³ Kast birlikleri ve kasta sadâkat, kentsel Hindistan'da önemli bir toplumsal destek olarak karşımıza çıkmaktadır ve hem sayı hem de boyut açısından büyümektedir. (Bakınız Srinivas, *op.cit.*; M. Weiner, *The Politics of Scarcity* (Bombay : Asia Publishing House, 1962), bölüm III ; Bernard Cohn, "Changing Traditions of a Low Caste", *Journal of American Folklore*, LXXI (July-September, 1958), 413-421 ; Lloyd ve Susanne Rudolph, "The Political Role of India's Caste Associations", *Pacific Affairs*, XXXIII (March, 1960), 5-22.

sal etki ağı kurmaktadır. Bu, saf ekonomik ilişkiler dışında hiç bir ilişkisi olmayan insanlar arasında şüphe ve güvensizliğin hakim olduğu bir ekonomik yapıya, güven unsurunu getirir.

Endüstrileşmenin endüstri öncesi ilkel aileler üzerindeki etkisini konu alan araştırmalar geniş aile yapısının endüstrileşme ile uyumlu olabileceğini göstermiştir.²⁴ Hint ekonomik büyüme örneğinde, Tatalar, Birlalar ve Dalmialar geleneksel aile biriminden yola çıkan ve aile bağıyla desteklenen başlıca sınıf organizasyonlardır. Berna'nın Madralarda girişimciliği konu alan araştırması da küçük işletmeler örneğinde, geniş aile yapısının tasarruf ve sermaye birikimi konusundaki önemli rolünü ortaya koymuştur.²⁵

Geleneksel değerlerin kısmî sadâkatler ve meşruiyet prensipleri şeklindeki rolü, ulusal düzeyde birleşik ve istikrarlı kurumların ortaya çıkışını anlamamızda büyük önem arz eder. Hindistan'daki çağdaş siyasal süreçte, kast, köy ve dinî cemaat bireyi ve aileyi modern siyasal kurumlara entegre eden temel kısmî gruplar olarak kullanılmaktadır. Birincil akrabalık ve klan bağları ulusal, katılımcı merkezîyetçi yapıyla füzyon sürecindedir.²⁶

Hindistan'daki çağdaş politikanın "malzemesi" de esasında kastlar, dinler, bölgeler ve ekonomik gruplar arasında önceden var olan çekişmelerden gelmektedir. Hindistan politikasında ideolojik ve ekonomik çatışma olarak görünen bir çok kavgaın aslında toplumsal ve ekonomik konular için çeşitli kast grupları tarafından ortaya çıkarılan ve yürütülen çekişmeler olduğu açıktır.²⁷

Geleneksel ve önceden var olan çekişmelerin yeni kurumlar bünyesinde devam ettirilmesi, Hint eğitimindeki değişimin anlaşılmasında büyük önem taşımaktadır. Hindistan eğitim sistemini eleştirenler, ekonomik büyüme için tarımsal ve teknik alanlardaki yeteneklerin geliştirilmesi gerekirken eğiticiler ve öğrenciler arasında beşeri bilimlere yönelik talebin daha fazla oldu-

²⁴ William Goode, "Industrialization and Family Change", in B. Hoselitz and W. Moore, *op. cit.*, bölüm XII ; Jean Comhaire, 'Economic Change and the Extended Family', *Annals*, CCCV (May, 1956), 45-52 ; Manning Nash, *Machine Age Maya* (Glencoe, Il. : Free Press, 1958)

²⁵ James Berna, "Patterns of Entrepreneurship in South India", *Economic Development and Cultural Change*, VII (April, 1959), ss. 343-362.

²⁶ Bu, Hindistan siyasal yaşamı üzerindeki çağdaş tartışmaların baskın konusudur. (Joseph Gusfield, "Political Community and Group Interests in Modern India", *Pacific Affairs*, XXXVI [Summer, 1965], 123-141, ve bu makalede atıfta bulunulan literatür).

²⁷ "Yükselen beklentiler devrimi", aslında patlayan toplumsal rekabetin bir ifadesi. Burada hedeflenen Amerikan, İngiliz ya da Rus hayat standartları değil, ... Hindistan'daki bir grubun yine Hindistan'daki bir başka grubun standartlarına ulaşmak istemesi şeklinde." (Weiner, *op.cit.*, s. 71).

ğuna dikkat çekmektedirler. Bu kişiler eşitlikçi bir eğitim talebinin bir statü arayışı ifadesi olduğunu gözden kaçırmaktadır. Geçmişte eğitim sisteminde yer bulamamış olan gruplar, şimdi eğitimi statüde ve işte yükselme aracı olarak kullanılmaktadırlar. Bu, daha önceden izole edilmiş grupları bir ulusal kimliğe entegre etmeyi amaçlayan bir ulus için büyük önem taşımaktadır.²⁸

7. Safsata : Modernleşme Geleneği Zayıflatır

Hint eğitim sistemi hakkındaki tartışmalar, yeni kurumların ve değerlerin eskilerle içiçe geçebileceğini ve çoğu zaman da böyle olduğunu ortaya koymaktadır. M. N. Srinivas, kast hareketliliği konulu etkileyici araştırmasında hayat tarzını "batılılaştıran" yüksek tabakanın veya hareketlilik arayışındaki alt ve orta tabakanın davranışlarında daha çok hindulaşma, daha çok brahmanlaşma ve sanskritleşme gözlemlemiştir.²⁹ Bağımsızlık ve demokrasi sonrasındaki siyasal rekabetle gelen hareketlilik, geleneğe yönelişi beraberinde getirmiştir.

Gelişen ulaşım ve iletişim, yayınlar ve fikirlerin yayılmasına zemin hazırlayan yatay hareketlilik sonucu "büyük gelenek" değişik seviyelerden daha çok sayıda gruba yayılmakta ve etki alanını genişletmektedir.³⁰ Uzaklardaki (ulusal) kutsal beldelere yapılan hac yolculukları kolaylaşmakta ve tek bir ulusal din düşüncesinin kabulü kolaylaşmaktadır. Kast grupları, dernekler ve yazılı basın aracılığıyla bölgesel hatta ulusal düzeyde örgütlenmektedir. Toplumsal değişim ve eğitim kolaylıkları, batılı değerler kadar hatta daha fazla oranda Sanskrit geleneği temsil eden yarı şehirli yeni bir kitle oluşturmaktadır.³¹ "Küçük geleneğin" hakim olduğu gruplar köklü yenilik hareketlerini kabul etmemekle birlikte böylesi gelenekçi değişim rüzgarlarına açıktırlar. Konusunu hint geleneğinden alan mesajlar veren veya

²⁸ Hindistan'daki üniversite öğrencileri arasında, eşitliği sağlamaya yönelik çalışmalar olsa da, üst kastlardan gelen öğrencilerin çoğunlukta olduğunu göstermektedir. Bu durum ve bunun anlamı benim yayınlanacak olan bir çalışmamda ele alınmaktadır : "Equality and Education in India", in Joseph Fisher [ed.], *Social Science and the Comparative Study of Educational Systems* (Scranton, Pa. : International Textbook Publishers, 1967). Hindistan Yüksek Öğretiminin genel bir analizi için bakınız Allen Grimshaw, "National Goals, Planned Social Change and Higher Education : The Indian Case", in R. Feldmesser and B. Z. Sobel, *Education and Social Change* (New York : John Wiley & Sons).

²⁹ "sanskritization and Westernization", in Srinivas, *op.cit.*

³⁰ McKim Marriott, "Changing Channels of Cultural Transmission in Indian Civilization", in L. P. Vidyarthi (ed.), *Aspects of Religion in Indian Society* (Meerut : Kedar Nath Ram Nath, 1961), ss. 13-25.

³¹ İlkokul öğretmenleri, ilköğretimin yaygınlaşma döneminde hem Sanskrit hem de Batılı etkilerin aracı konumundadır. Bakınız David Mandelbaum, "The World and the World View of Koda", in M. Marriott (ed.), *Village India*, ss. 223-254, özellikle ss. 239 ve devamı.

dramalar oynayan azizler veya gezgin oyuncular, sinemadan daha fazla ilgi görmektedir.³²

GELENEK, İDEOLOJİ VE ULUS

Gelenek, bir yerde sabit olarak bulunan bir şey değildir. Gelenek, belli tarihî şartlarda mevcut beklentilere ve ihtiyaçlara göre değişikliğe uğrar, şekillendirilir. İnsanlar, geçmişin gelenek halini almış çeşitli yönlerine atıfta bulunmak suretiyle, şimdiki zamanda işledikleri çeşitli filler için bir meşruiyet temeli ararlar. Gelenek, bu şekilde bir ideoloji halini alır; bir eylem planında hedef belirlemekte ya da meşruiyet temeli oluşturmakta kullanılır. Bir politika olarak gelenek, değişime karşı bir tepki olmaktan çıkar, kendisi analize konu olabilecek bir hareket haline gelir.

Aynı şekilde, "modern" olmak da bir çok yeni ulus için şu anlama gelmektedir: Bazı gruplar, toplumu kendilerinin modern olarak tanımladıkları belli hedeflere yönlendirmektedir. "Modern", belli fiilleri ölçmek için kullanılan bir kriter veya politikaya yön veren bir eylem planı ile eş anlamlı hale gelir. Yeni ulusların entellektüelleri, Scalapio'nun yerinde ifadesiyle, bir tür "teleolojik vukûf" göstererek kendi toplumlarının geleceğini, "ileri ulusların" tecrübelerine ve eğilimlerine uygun olacak şekilde okurlar/kurgularlar.³³ Hedeflerin belirlenmesinde bu tür vukûfun önemi büyüktür, fakat bu da aslında belli ve kendiliğinden bilinen bir unsur değildir; çeşitli ihtimaller arasından yapılan bir tercih sonucu belirlenir.

Modern olma isteği ve geleneği koruma isteği, yeni uluslarda ve gelişen ekonomilerde önemli rol oynar. Bize göre, birer ideoloji halini alan bu istekler her zaman bir çatışma içinde değildir ve modernleşme arayışı çoğu zaman gelenekçilikte destek bulur. Bu süreçte gelenek değişebilir, esneyebilir. Fakat her halükârda, uluslaşan ve bütünleşen bir toplum siyasal otorite ve ekonomik gelişme için bir uzlaşma zemini arayışında gelenekten büyük ölçüde yararlanır.

GELENEK VE ULUSAL BÜTÜNLEŞME

Immanuel Wallerstein, eski Fransız sömürgelerindeki Afrikalı entellektüeller hakkındaki yazısında, Afrika'nın bu bölgesinin, Afrika yerli kültürünün korunması ve geliştirilmesi anlamına gelen "negritude" için bi-

³² John Gumperz, "Religion as a form of Communication in Nort India", *Journal of Asian Studies*, XXIII (June, 1964), 89-98.

³³ Scalapino, *op.cit.*, s. 106.

rer merkez teşkil ettiğini belirtmektedir.³⁴ Bu coğrafyanın entellektüelleri Fransızca eğitim görmüşlerdi ve Fransız kültürünü tamamen kabul etmiş durumdaydılar. Ancak, bağımsızlık sonrasında ulusal bir kültürel kimlik belirlemek ve ortaya çıkarmak ve bu kültürün gelişmesine yardımcı olmak gerekiyordu. Benzer şekilde, bir Hindistanlı meslektaşım da bir defasında bana "Hintlilerin Hintlilik takıntısı olduğunu" söylemişti.

Bir çok gözlemci, bilhassa entellektüelleri bir başka ülkeyi yeni değerlerin ana kaynağı olarak görme alışkanlığına sahip olan ülkelerde, yerli geleneğin yeniden keşfi ve canlandırmasını ulusalcı ve bağımsızlık yanlısı hareketlerin bir aşaması olarak değerlendirmektedir.³⁵ Bu tür tepkiler ondokuzuncu yüzyılda Rus entellektüeller arasında Fransa'ya karşı, Endonezyalılarda Hollandalılara karşı, Japonlarda Avrupa'ya karşı, bağımsızlık savaşı sırasında ve sonrasında Hintlerde İngilizlere karşı görülmüştür. Hint aydınlar, kültürel yönelimlerinde Avrupalı olmalarına ve Batı etkisinde bulunmalarına rağmen, geleneksel Hinduizmin yeniden doğuşunu bağımsızlık mücadelesinin bir parçası olarak göyerek kabullenmişlerdir.³⁶ Entellektüellerin modernleşmeye bağlılığına rağmen, Hint ulusal kimliği bir ölçüde, kökü gelenekte olan ve halk davranışlarına yakın âdetlerin ve usullerin kabulü ile şekillenmiştir. Gandhi de aslında geleneğin büyük bölümünü ortadan kaldırmayı amaçlamakla birlikte bağımsızlık hareketine verdiği istikamet de bu yönde olmuştur.

Zafer, bağımsızlık hareketinin misyonunu tamamladığı anlamına gelmez. Bağımsızlığını yeni kazanmış ulusların yeni elitleri için sorun, geleneğin alt edilmesi değil, gelenekle moderniteyi uzlaştıracak bir sentezin oluşturulmasıdır. Şehirli ve entellektüel elit için bundan böyle bir hâin sayılmaksızın geleneksel Chowri Pazar kıyafetlerini bırakarak modern Saville Row giymek mümkündür. Bununla birlikte, kendisiyle tutarlı olmak ilkesi ve toplumdan siyasal görev talep etme düşüncesi, elitin köklü değişikliklere yönelmesini engellemektedir.

³⁴ Immanuel Wallerstein, *Africa-the Politics of Independence* (New York : Vintage Books, 1961), ss. 75-76.

³⁵ *Ibid.*, bölüm VII; John Kautsky, *Political Change in Underdeveloped Areas* (New York : John Wiley & Sons, 1962), ss. 53-54; Heimsath, *op. cit.*, bölüm XII; Mary Mattosian, "Ideologies of Delayed Industrialisation", *Economic Development and Cultural Change* (April, 1958), ss. 217-228.

³⁶ Bu "yeniden doğuşçu" akım Hindistan ulusçuluğunun önemli konu başlıklarından sadece birini oluşturmakla birlikte, hareket içindeki etkisi büyük olmuştur. (Heimsath, *op.cit.*; A. R. Desai, *Social Background of Indian Nationalism* [Bombay : Popular Book Depot, 1959], bölüm XIII ve XVIII.

Hindistan'daki elitleri, yerli kültürden tamamen kopuk kişiler olarak değerlendirenler, en batılılaşmış ailelerde bile Hinduizmin ve Hint aile yapısının ne ölçüde sağlam bağlar tesis ettiğini göz ardı etmektedir. Hemen her Hintli entelektüel anadili olarak bir bölgesel dil konuşur, klasik sanskrit edebiyatına vâkıftır ve büyük bir ailenin ferdidir. Eş seçiminde ebeveyn tercihi hâlâ yaygın usuldür ve genelde geleneksel bir aileden bir kadınla evlenir.³⁷

Bağımsızlık hareketi, batılılaşmış çevrelerde bile, ortak bir kültürde ulusal birliğin kaynağı olarak Hindu folklorünün yeniden canlandırılmasına ve geleneğin teşvikine sürekli destek vermiştir. Hangi Hintli kitabın veya gazetenin, çağdaş düşünceleri veya kurumları Hindu yazmalarındaki benzerlerine bağlayan bir bölümü yoktur. Siyasal demokrasinin ve ekonomik gelişmenin sözcüleri köy hayatına özlem ve şehir hayatını red söylemine ne kadar sık yer vermektedirler. Bu şekilde ideolojik bir yaklaşımla oluşturulan Hint geleneği "büyük gelenek" olarak sunulmaktadır, ve bu Hint popülizmi taşrada ve köylüler arasında olduğu kadar entelektüel ve şehirli elit arasında da yaygındır.

Ulusçuluk, gelenek-modernite ikileminin iki boynuzuna da asılı kalmıştır. Süreklilik arz eden bir gelenekler manzumesi şeklinde ulusal bir miras tayini çabaları aynı zamanda, Hindistan örneğini ele alacak olursak, elite kitle, şehirle köy, bölge ile bölge arasındaki farklılıkları kapatmaya yarar. Bu, bütünleşmiş bir ulus kurmaya yönelik modernleşme sürecine bir katkıdır. Kısmî ve temel sadakatlerin ötesindeki bir ortak kültür ulusal kimlik ve uzlaşma için önemli bir dayanak oluşturur. Bu olmaksızın, soyut ulus temeline dayanan bir modernleşme, merkezî otoriteyi meşrulaştıracak bir temelden mahrum olur.

Bu hareketleri tasvir ederken, geleneği moderniteye karşı kışkırtma gayretlerinden söz etmiyoruz. Bu tür bir davranış, ekonomik kalkınmanın reddi, ithal kurumların ve değerlerin kaldırılması veya bunlara karşı direnilmesi çağrısında bulunan popülist veya aristokrat hareketlerde gözlemlenebilir. Bu, Hindistan'da RSS hareketinin temel niteliği olan yabancı düşmanı ve militan Hinduizmde görülebilir; Hindu Mahasabha ve daha düşük seviyede olmak üzere, Jan Sangh Partilerinde potansiyel bir siyasal güçtür.³⁸

³⁷ Shils, bu tesbiti *Indian Intellectuals* adlı çalışmasında yapmıştır. (Edward Shils, *The Intellectual between Tradition and Modernity* [The Hague: Mouton & Co., 1961] özellikle ss. 60-67.

³⁸ Bakınız Richard Lambert, "Hindu Communal Groups in Indian Politics", in R. Park and I. Tinker (eds.), *Leadership and Political institutions in India* (Madras: Oxford University Press, 1960) ss. 211-224). Swatantra Partisi bile gelenek karşıtı olmakla birlikte, Kongre Partisi'ne muhalefeti nedeniyle bir çok modernizm karşıtının buluşma yeri haline gelmiştir.

Toplumun rahatsız edilmemesi adına yapılan bu çağrı da çizgisel değişim teorisine benzer şekilde gelenek-modernite ikilemine sırt çevirmektedir.

Gelenek ve modernite arasındaki sentez, Gandhi'de daha açık bir şekilde görülür. Gandhi gelenekçi miydi yoksa modernleşmeci mi? Sorunun bu şekilde sorulması bile Hindistan alt kıtasında reform ve sosyal değişim alanındaki başlıca akımları birbirinden ayırmanın ne denli güç olduğunu ortaya koymaktadır. Gandhi'nin dehası, farklılıkları bir araya getirebilmesinde ve kutsal adama (azize) tanınan geleneksel otoriteyi toplumsal reform ve siyasal birlik yönünde kullanmasındaydı. Bağımsızlık hareketine yaptığı önderliğin Hindistan'a kazandırdığı ortak tecrübe, sadece bağımsızlık savaşının değil, Hindistan ulusunun varlığının ve aynı zamanda Kongre Partisi'nin de meşruiyet zeminini teşkil etmiştir.

Vinoba Bhave ve Jayaprakash gibi yeni-Gandicilerin Gandiciliği, ulusun yerli kültürlerle birlikte varlığını devam ettirmesine imkan tanımak amacıyla siyasal kurumlar arayışını ifade eden önemli bir ideolojik gelişmedir.³⁹ Fakat Gandici Sosyalizm, bu sentez arayışının açık olarak ortaya çıktığı örneklerden sadece biridir. Yakın geçmişte yaşanan yerel özerklikçi ve katılımcı hareket de köy topluluklarının artan siyasî gücünün ve Hindistan'da bir köy demokrasisi geleneği oluşturan ideolojik gücün üzerine bina edilmiştir. Köy düzeyinde alınacak ekonomik kararlarda yerel özerkliğin güçlendirilmesine yönelik Panchayati Raj sistemi için getirdiği değişik önerilerde, Hindistan hükümeti ve siyasiler, gelenek yeni keşfedilmiş olsa da, gelenekten destek alabilecek gelişme politikaları için bir konsensüs yaratma çabası içindedirler.⁴⁰

ARACI ELİTLER

Hindistan'da daha az Batılı ve daha çok yerel niteliğe sahip yeni elitin artan rolünü bir başka makalede ele almıştık.⁴¹ Devlet ve bölge düzeyinde güçlü olan bu kişiler batılı elitlerle Hindistan toplumunun büyük kitleleri arasında bir tür aracı rolü oynamakta, siyaset ve kültür sahnesine kast benzeri geleneksel ilişki ve üsluplar kazandırmaktadırlar.

³⁹ Narayan'ın, yazılarında siyasal demokrasi için yerli şekiller arayışı beligindir. Bakınız Jaya Prakash Narayan, *The Dual Revolution* (Tanjore: Sarvodaya Prachiralaya, 1959); *Swaraj for the People* (Varanasi: Ahkhih Bharat Sarva Seva Sangh, 1961).

⁴⁰ Panchayat konusu benim 26. notta atıfta bahsi geçen Hint siyasal toplumu konulu çalışmamda ele alınmıştır. Aynı zamanda Reinhard Bendix, "Public Authority in a Developing Political Community: The Case of India", *Archives Européennes de Sociologie*, IV (1963), 39-85, özellikle s. 61 ve devamı.

⁴¹ Gusfield, "Political Community and Group Interests in Modern India", *op.cit.*

Siyasal eşitlikçilik ve modernizasyon, yeni gelenekçi ideolojinin tohumlarını taşımaktadır. Örneğin yazılı edebiyat sadece ortak bir kültür üretmekle kalmayıp bölgesel dilleri ve kültürleri de sahiplenmek suretiyle bölgeci ideolojilerin gelişmesine de imkan tanımıştır.⁴² Bu tür hareketler, Hindistan çapında genel kültürel uzlaşya bir engel gibi gözüke de aslında ne modernlik karşıtı ne de özel olarak Hindistan karşıtı hareketlerdir. Fakat bu hareketler sömürgeci kültürel etkilemlerle özdeşleşen ulusal elitin çöküşünü haber vermektedir. Hindistan, modernizasyon sürecinin sadakâti ve ideolojisi eskiye nazaran daha çok geleneğe bağlı kişiler tarafından yönlendirileceği bir döneme girmektedir.

MODERNİTENİN MÜPHEMLİĞİ

Gelenek nasıl yenileniyor, yeniden şekillendiriliyor ya da keşfediliyorsa, varılmak istenen bir hedef olarak modernite de karşımıza belli tarihî(somut) şekillerde çıkmaktadır. Örneğin sömürge sonrası elitler Hindistan'daki sömürgeci güçlerden fazlasıyla etkilenmişlerdi. Seyahatler, dil ve edebiyat, sömürgeci eğitim kurumları aracılığıyla, belli bir zamanda belli bir ülkede yaşanan şekliyle bir modernite imajı edinmişlerdir. Hintli elitin politikayı "British" tarzda algılaması ya da örneğin Nehru'nun 1950'deki siyasal açıklamalarının ve kararlarının Laski'nin 1920'lerdeki liberalizminin bir yansımasından ibaret olması bir istisna değildir.

Fakat modern olmak, "British" olmaktan çok daha fazla şey ifade eder. Sömürge sonrası elitlerinin ortadan çekilmesiyle, daha gelenekçi siyasal gruplara da açık ideolojik alternatiflerde bir artış gözlenmiştir. Makalemizin bir başka bölümünde de gösterdiğimiz gibi iktisadî zenginliğe ve ulusal birliğe giden yollar farklı farklı olabilir. Modernlik arayışındaki ülkelere gösterilebilecek birden fazla model vardır. İngiltere, Almanya, ABD, Japonya ve Sovyetler Birliği siyasal kurumları ve tarihleri açısından birbirinden çok farklı ülkelerdir. Yüksek hayat standartlarına ve eşitlikçi toplum düzeyine ulaşmış olmakla bu ülkelerin hepsi "gelişmiş" ülke olarak kabul edilebilir.

MODERNİTENİN KÜLTÜREL ÇERÇEVESİ

Moderniteyi ve geleneği, ideolojik olarak yönlendirici işlevi olan *belli* bir moderniteden veya *belli* bir gelenekten bağımsız olarak ele almak mümkün değildir. Geleneksel bir topluma gelen "modern", aslında kendi gelenekleri

⁴² Hint edebî geleneğinin yeniden keşfine dikkatinizi çekmek isterim. Hindistan'ın bir çok bölgesindeki dil ve kültür rönesansı bir bağımsızlık sonrası fenomenidir. (Bakınız Selig Harrison, *India : The Most Dangerous Decade* (Princeton, N.J. : Princeton University Press, 1960).

olan belli bir kültür olarak gelmektedir. Bu açıdan ele alındığında, modernizasyonu bir tür batılılaşma sürecinden ayırmak imkansızdır. McKim Marriott, köylülerin Batıyı ve batılılaşmış doktorları reddetme nedenlerini incelediği araştırmasında bu konuyu örneklendirmektedir. Teknik uzman olarak doktorluk, modern kültürde önemli bir saygınlık görürken, teknik ve ticarî yeteneklerin pek önemsenmediği Hindistan köyünde durum farklıdır. Batının iki büyük erdemi olan etkililik ve verimlilik Aşağı Pradeshteki çiftçinin gözünde beklediği itibarı bulmamaktadır.⁴³

Sosyal bilimcinin belli kurumları modern olarak tanımlaması, bir ideoloji şeklini alabilir. Aslında siyasal gelişme kavramı ekonomik gelişme kavramından daha karmaşıktır ve kültürle daha çok bağlantılıdır. Ekonomik gelişmede bile endüstrileşme ve gelir artışı yolunda çok farklı kurumsal yollar izleme imkanı vardır. Örneğin ekonomik gelişmeye kapitalist, sosyalist ya da komünist yaklaşımdan söz etmekteyiz. Aynı şekilde, Batı'nın endüstrileşmiş ve eşitlikçi toplumları da kesinlikle tekdüze ve sabit bir yapı sergilememişlerdir. Sovyetler Birliği, Fransa, Almanya ve Amerika Birleşik Devletleri (Japonya da bunlara dahil edilebilir) tek bir siyasal yapıyı temsil etmemektedirler ve tarihleri boyunca bir çok değişiklikler yaşamışlardır. Ortak özellikleri, halkın bir ölçüde siyasal katılım ve sadakat yönünde harekete geçirildiği ulusal birlikler olmalarıdır. Fakat bu gerçekler, özel kurumsal ayrıntılar belirlenmeksizin, problemin geniş bir ölçekte genel bir tespitinden ibarettir.

Sonuç olarak ifade etmek gerekir ki, sıkça rastlanan, geleneği ve moderniteyi birer kutup şeklinde karşı karşıya getirme çabası, gerçek hayatta yaşanan uzlaşıları ve karışmaları görmezden gelmektedir. Gelenek karşıtlığı halini alan bu yaklaşım, geçmişin özellikle siyasal değerler ve meşruiyet açısından, bugün ve gelecek için bir dayanak olarak oynayabileceği gerekli ve yararlı rolü inkar etmektedir. Değişim perspektifi, hadiselerin özel ve kontekstüel (belli şartlara bağlı) niteliğini göz ardı etmemelidir.

Kodama Ekspresi'ndeki japon yolcunun yaşam tarzı hakkında tam bilgiye sahip değilim. Fakat onu, Kyoto-Tokyo demiryolu hattına benzer şekilde, gelenekten moderniteye giden tek bir süreklilik çizgisinde düşünmek, insanların ve ulusların sahip olduğu sınırsız varyasyonlar ve ihtimaller ü-

⁴³ "Batılı tıp ile bilimsel tıp arasında bir ayırım yapmak gerekir. Batı tıbbı, "rasyonel" teknikler ve "bilimsel" neden-sonuç ilişkisi temeline dayanan bir sistemdir. Fakat bu, tedavi sürecindeki tüm pratiklerin sadece bir kısmını belirler. Tedavide bilimsel etkenler kadar toplumsal etkenler de belirleyicidir. Batılı doktorun pratiklerinden çoğunda, Batı toplumunun kültürel değerlerinin ve Batı'ya özgü kişisel ilişki düşüncesinin etkisi açıktır." (McKim Marriott, "Western Medicine in a Village of Northern India", in S. N. Eisenstadt [ed.], *Comparative Social Problems* [New York : Free Press, 1964], ss. 47-60, s. 59).

retme, zıtları buluşturma kapasitesini görmezden gelmek olur. Geleneksel ve modern kavramları söz konusu olduğunda, sosyal değişimle bir tür güreş tutmaktayız. Güreşte ihtimallerin çeşitli olduğunu ve özellikle bu güreşteki sonucun, çoğu güreş maçından farklı olarak, ortada (belirsiz) olduğunu kabul etmemiz gerekir.

ABSTRACT

TRADITION AND MODERNITY

“Tradition” and “modernity” are widely used as polar opposites in a linear theory of social change. This theory is examined in the light of Indian and other materials on development. Seven fallacies in this contrast usage are presented. It is incorrect to view traditional societies as static, normatively consistent, or structurally homogeneous. The relations between the traditional and the modern do not necessarily involve displacement, conflict, or exclusiveness. Modernity does not necessarily weaken tradition. Both tradition and modernity form the bases of ideologies and movements in which the polar opposites are converted into aspirations, but traditional forms may supply support for, as well as against, change.